

Клімова Галина Павлівна, доктор філософських наук, професор, професор кафедри соціології та політології Національного юридичного університету імені Ярослава Мудрого, м. Харків, Україна
e-mail: klimova55@gmail.com
ORCID ID: 0000-0002-6533-199X

ГЕНЕЗА І ФУНКЦІОНАЛЬНІ ОСОБЛИВОСТІ ПОЛІТИЧНИХ ПАРТІЙ

У статті аналізується сутність поняття «політична партія» у філософському, юридичному і політологічному контекстах. Розглядаються історичні умови і механізм виникнення та розвитку політичних партій. Проаналізовано основні типи регенерації політичних партій. Особливу увагу приділено дослідженню функціональної системи політичних партій.

Ключові слова: політична партія, політичні інститути, багатопартійність, регенерація партій, функції політичних партій.

Актуальність теми. У суспільствах з багатоманітними структурованими інтересами виникає потреба у стійких каналах зв'язку між громадянським суспільством і владними інститутами. Ці канали утворюються завдяки діяльності груп тиску, лобі, а особливо – політичних партій. Як суб'єкти політики, партії виконують специфічну роль у взаєминах суспільства і держави. З одного боку, вони виникають як продукт громадської ініціативи, а отже, є породженням і частиною громадянського суспільства. З другого боку, у своїх зрілих, інституціоналізованих формах партії є одним із найсуттєвіших структурних елементів політичної системи, від розвиненості і способу функціонування якого великою мірою залежить характер політичного режиму. Обмеження чи ліквідація партій як виразників суспільних інтересів невіддільні від утвердження тоталітарних режимів, а функціонування інституту багатопартійності – одна з основних ознак сучасних демократичних систем. Позитивний вплив багатопартійності на функціонування політичної системи і суспільства загалом визначається тим, що вона дає можливість індивідам і суспільним групам, до яких вони належать, усвідомити й виразити свої інтереси та домагатися їх реалізації на державному рівні. Багатопартійність вносить елемент змагання у політичний процес, завдяки чому політики примушують один одного думати про інтереси народу, не допускати зловживан-

ня владою і шукати найефективніші методи державного керівництва. Вона сприяє мобілізації інтелектуального потенціалу, соціальної енергії та ініціативи всіх суспільних груп і, в кінцевому підсумку, прискорює суспільний прогрес. Тому Україна, як і більшість держав, що в минулому зазнали тоталітарного гніту, прагне, розбудовуючи незалежну демократичну державу, максимально використати досвід розвинених демократичних країн в організації політичного процесу на засадах плюралізму й багатопартійності.

Аналіз останніх досліджень і публікацій. У науковій літературі широко обговорюються проблеми політичних партій. Вони перебувають у центрі уваги відомих науковців (Л. І. Адашис, О. Ю. Бойко, А. Гауя, Дж. Грін, Р. Джахан, К. Джейкобс, У. Дженнінгс, Л. М. Дунаєва, Ж.-Ф. Дюпре, Б. А. Ісаєв, Р. Мадінєс, Н. Мірагліотта, А. І. Пашук, М. В. Примуш, Г. М. Світа, О. І. Семків, В. М. Скрипинюк, Р. Сміт, Н. Спірінгс, О. С. Стаценко, Б. Фаррер та ін. [1–24]).

Незважаючи на це, усе ж залишаються недостатньо дослідженими багато аспектів в аналізі політичних партій. У цьому зв'язку в статті ставиться **мета** – надати теоретико-методологічний аналіз поняття «політична партія», розглянути історичні умови і механізм виникнення та розвитку політичних партій, проаналізувати їх функціональну систему.

Виклад основного матеріалу. Перші політичні угруповання партійного типу (протопартії) з'явилися у найбільш розвинених країнах Європи й Америки в період утвердження капіталізму і формування інститутів представницької демократії (кінець XVII – перша половина XIX ст.). Соціальною передумовою їх появи було протистояння інтересів земельної аристократії та торгово-промислових кіл. На цій основі формувалися партії торі і вігів в Англії, роялістів і республіканців у Франції. У США основою для партійної, або як тоді казали, фракційної боротьби федералістів і республіканців на зламі XVIII–XIX ст. були відмінності в інтересах промисловців і фінансистів, з одного боку, та демократично налаштованого фермерства, з другого [25, с. 504–505]. В цей період партії існували як парламентські фракції, політичні партій-клуби, елітарні об'єднання політиків-одномумців. Пізніше, з виходом на політичну арену робітничого класу (друга половина XIX ст.), з'являються масові соціалістичні і соціал-демократичні партії, об'єднання комуністів.

Політичною передумовою формування багатопартійності було утвердження конституційних режимів, представницьких органів влади, встановлення стосунків між громадянами і владними інституціями на засадах правової держави, коли формування різноманітних об'єднань стало визнаватись приватною справою громадян, якщо тільки воно не суперечило діючим законам. Унаслідок такого підходу партійна діяльність у більшості демократичних країн Заходу залишалась нерегламентованою законом протягом

тривалого часу: до кінця XIX – початку XX ст., а в деяких країнах залишається такою донині.

Іншою причиною правової неврегульованості діяльності партій у період виникнення була їх ідейна нелегітимність. Навіть у найбільш цивілізованих, з погляду політичної культури, англосаксонських країнах не лише не існувало теорії політичних партій (як це було з іншими інститутами демократії), а й самі партії у разі їх появи сприймалися з настороженістю або й відверто вороже. До певної міри це було продовженням ідейно-правової традиції Стародавніх Греції і Риму, де демократія існувала як заснований на єдності поглядів і дій моністичний устрій. Слова «фракція» і «партія», що означали «частина» (причому опозиційна частина), тривалий час сприймалися як поняття з негативним відтінком. Державні діячі й теоретики періоду буржуазних революцій в Європі, котрі, зазвичай, зверталися до античних авторів для обґрунтування своїх політичних поглядів, також вважали, що після встановлення республіканської форми правління будь-яка міжпартійна боротьба повинна бути припинена, оскільки вона «роз'єднує націю», перешкоджає «неподільному висловленню волі народу» і може бути використана контрреволюцією для повернення колишнього ладу. Цікаво, що чим революційнішими були політики, тим більше використовували вони гасла «єдності» та «народної волі» для заперечення права на опозицію, сприяючи таким чином утвердженню не демократії, а диктатури.

Що ж таке політична партія у сучасному розумінні? Юристи вважають, що «політична партія – це активна і організована частина суспільства, що об'єднана загальними інтересами, цілями або ідеалами і намагається заволодіти державною владою або значним чином впливати на її здійснення» [26, с. 239]. Філософи вбачають у політичних партіях «основні організаційні форми асоціативного політичного життя суспільства, які представляють інтереси, погляди, культурний облік, соціальне становище різноманітних прошарків і суспільних угруповань соціального цілого» [27, Т. 3, с. 205].

Слід зазначити, що в політології досі не склалося єдиного визначення політичної партії. Так, мають місце «широкі», узагальнюючі дефініції цього поняття. Наприклад, Л. Мартов ще на початку XX ст. писав: «Коли громадяни отримують можливість займатися відкрито *політичною* діяльністю, тобто брати участь у веденні державних справ, вони утворюють *політичні партії*. Партія – це союз людей-одномумців, що ставлять собі одні й ті самі цілі і змовилися з'єднати свої сили для узгодженої діяльності в державному житті. ... Політичні партії... утворюються громадянами з метою впливу на державне життя» [28, с. 1].

Одне з найбільш поширених «широких» визначень політичної партії запропонували відомі американські вчені Дж. ЛаПаломбара і М. Вайнер. Вони

виділили чотири основні характеристики політичної партії, які її конституують: по-перше, будь-яка партія суть носій ідеології або, у виключному випадку, висловлює конкретну орієнтацію, бачення світу і людини. По-друге, партія – це організація, тобто відносного тривалого за часом об'єднання людей. Це організація в різних вимірах – національному, релігійному, локальному, інтернаціональному. По-третє, партія має на меті завоювання і здійснення влади. По-четверте, кожна партія прагне забезпечити собі підтримку народу – аж до членства або активного членства (активісти). Але далеко не кожен громадянин має намір бути активістом і його підтримка партії виражається в діапазоні від співчуваючого до виборця [29, р. 18–20].

Разом з тим у політології знаходять відображення і «вузькі» визначення політичної партії. При цьому за головні відмінні ознаки політичних партій часто приймаються основні функції, які ними ж й виконуються. Так, уже в середині XVIII ст. Е. Берк трактував партію як «групу людей, об'єднаних для просування спільними зусиллями національного інтересу за допомогою деякого специфічного принципу, з приводу якого всі вони дійшли згоди» [30, р. 37]. У першій чверті XIX ст. Б. Констан називав партійними об'єднаннями «спільність осіб, які публічно сповідують одну і ту ж доктрину» [31, р. 5].

Визначення партії, пов'язане з реалізацією нею функцій представництва, участі в боротьбі за владу та її здійснення, було запропоновано М. Вебером. На його думку, «партіями повинні іменуватися засновані на (формально) вільній агітації об'єднання, що мають на меті отримання влади для своїх керівників усередині спільноти, а для їх активних членів – надання за допомогою цього (духовних і матеріальних) шансів у реалізації своїх предметних цілей або досягненні особистих вигод» [32, s. 839]. У рамках даного підходу Д. Сарторі визначав партію, як «будь-яку політичну групу, яка бере участь у виборах та здатна за допомогою цього заміщати своїми кандидатами державні посади» [33, р. 63].

Іншими дослідниками (Д. Брайс, М. Дюверже, Р. Міхельс, М. Острогорський та ін.) було запропоновано трактування політичної партії з точки зору її організаційної структури. Так, М. Дюверже зазначав, що «в природі організації сучасних політичних партій, їх сутність розкривається куди більш повно, ніж у програмах або класовому складі: партія є спільність на базі певної специфічної структури» [34, с. 18].

Крім вищеназваних визначень політичної партії, в політології розвивалася й інша традиція тлумачення цього терміна, яка прагне об'єднати всі можливі ознаки цього явища, синтезувавши якесь комплексне поняття. В цьому зв'язку найчастіше політологи з'ясовують партію як спеціалізовану, організаційно упорядковану групу, що об'єднує найбільш активних adeptів тих або інших цілей (ідеологій, лідерів) і яка слугує для боротьби за захоплення і ви-

користання політичної влади [35, с. 272–273]. Для цього партія повинна стати правлячою, тобто зайняти в політичній системі становище, яке дає змогу визначати політику держави.

Політичні партії є продуктом індустріальної епохи. Вони вперше виникли в Європі у безпосередньому зв'язку з буржуазними революціями, в ході яких створювалось народне представництво – система влади народу, яка здійснювалась через виборних представників [36, с. 509–510]. Наступний розвиток партій став відповіддю на введення загального виборчого права і усвідомлену парламентськими угрупованнями необхідність розвитку позапарламентських форм діяльності. Партія, як її визначають американські вчені Р. Кац і П. Мейр, представляє собою «стратегію захоплення суспільної підтримки» [37, р. 120].

У науковій літературі першу регенерацію партій здебільшого називають «створеними зсередини». Це означає, що вони були сформовані всередині парламенту фракціями, що сформувалися на основі загальних інтересів. Класичними зразками таких формувань є консервативні партії Скандинавії і Великої Британії. Історично такі партії здійснювали представництво традиційних еліт – придворної знаті, аристократії. Від початку створені на неформальній основі вони відчули необхідність у розширенні електоральної бази, коли почав здійснюватися перехід до загального виборчого права. Це було реалізовано, і в період з 1900 по 1990 рр. Консервативна партія Великої Британії, наприклад, керувала країною (або одна, або в коаліції) взагалі протягом 60 років.

Другу регенерацію партій називають «створеними ззовні». Вони з'явилися завдяки вимогам парламентського представництва з боку тих соціальних груп, які передусім були виключені або недостатньо представлені в парламенті. Найбільш яскравий зразок такого роду партій – робітничі і соціалістичні партії, які повсюдно створювались на межі XIX–XX ст. Пізніше, також поза стінами парламентів, були створені комуністичні та націоналістичні партії, які вимагали не реформ, але повної руйнації соціально-політичної системи, яка існувала [38, с. 543–545]. У наш час партії «зелених», які користуються незмінною популярністю серед молоді і добре освічених людей, також виникають без участі парламентів.

Сутність політичних партій найбільш розкривається в їх цілях і функціях. Демократичні партії намагаються забезпечити ефективне функціонування всієї політичної системи, узгодження і реалізацію інтересів різних прошарків суспільства, стабільність існуючого ладу при збереженні його динаміки і спроможності до саморегулювання і саморозвитку. Зрозуміло, що особливу увагу вони приділяють реалізації інтересів тих суспільних груп, чий голоси привели їх до влади, але, щоб запобігти соціальних конфронтацій їм прихо-

диться у тій чи іншій мірі рахуватись з інтересами й інших суспільних груп. Тому здебільшого не можна розглядати партію, навіть правлячу, як простого ставленника однієї суспільної групи. Зустрічаються, правда, партії, які заради інтересів вузьких груп суспільства або навіть своїх особистих ладні жертвувати чим завгодно, які рвуться до влади будь-якою ціною, але здебільшого в нормальному демократичному політичному процесі такі партії успіху не мають і спроможні залучати антиконституційні засоби досягнення своїх цілей [39, с. 10].

Функції політичних партій – суть основні сторони або напрями їх діяльності, що обумовлені цілями і завданнями, що стоять перед ними [40, с. 52]. Серед цих функцій зазвичай виокремлюють такі:

1) вихідна функція партії, що характеризує її зв'язок з певними соціальними прошарками і класами, – функція представництва інтересів. Партії надають голос основним сегментам суспільства. Вони слугують мостом між громадянами і державою і переводять їх вимоги в політику. Партії часто представляють інтереси особливих груп – інколи в шкоду іншим групам; але щоб захопити владу, партії повинні апелювати до великих груп, які перевищують їх базовий електорат;

2) центральний пункт діяльності будь-якої політичної партії – розробка політичного курсу, що направлений на вирішення існуючих в суспільстві проблем. З цією метою з партійних активістів і спеціалістів, які залучаються, створюються ініціативні групи, комітети, комісії, суспільні ради, експертні групи, «мозкові центри» тощо. Посівши владу, представники партій займаються вирішенням завдань, які важливі не тільки для «своєї» соціальної групи, але й для суспільства в цілому;

3) викладені в програмних документах політичної партії стратегія і тактика через її практичну діяльність стають передумовою розповсюдження її впливу на виборців. На цьому етапі виявляється функція рекрутування нових членів, виховання активістів, мобілізація виборців на підтримку партійних кандидатів; у літературі вказується, що політичні партії здебільшого є об'єктами міцної емоційної прив'язки або неприйняття. І те й інше суттєво впливає на думку і поведінку громадян. У складному світі партії виступають референтними групами для своїх послідовників. Особливо це було справедливо для правлячих комуністичних партій, але і в ліберальних демократіях люди здебільшого голосують за «свою» партію, незалежно від того, хто є кандидатом від цієї партії і які конкретні позиції вона сьогодні захищає;

4) найбільш важливою традиційно вважається функція участі партії у формуванні і контролі за діяльністю органів державної влади; партії слугують основним механізмом, завдяки якому готуються і відбираються кандидати на державні посади на всіх рівнях, передусім – на загальнодержавному, де оби-

раються національні політичні лідери. Партія є головним «транспортним засобом» на довгому шляху до вершин державного управління: якщо ви бажаєте керувати країною, ви повинні вговорити будь-яку партію прийняти вас як кандидата, і це часто важче, ніж вговорити електорат голосувати за вас. У всіх країнах світу партії діють як «приватники, які контролюють потік людей, що рушають до державного управління» [41, р. 107];

5) наявність політичних партій, участь їх у виборах державних органів дозволяє мирно вирішувати соціальні конфлікти. Це створює сприятливі умови для зміни в необхідних випадках урядів, для підтримання відомого рівня професіоналізму політичних діячів, чим забезпечується ефективність державного управління. При демократичних режимах діє конкуренція між правлячими і опозиційними партіями, що підштовхує до самовдосконалення і саморозвитку. Останні розробляють і подають на суд суспільства альтернативні програми розвитку, критикують помилки в діяльності уряду і зловживання, змушуючи тим самим уряд шукати все більш досконалі засоби вирішення існуючих в суспільстві проблем;

6) в умовах становлення або зміцнення державності політичні партії часто здійснюють функцію національної інтеграції. Виступаючи представниками своїх соціальних баз, вони сприяють укладенню того «суспільного договору», на якому, за думкою Ж.-Ж. Руссо, базується стабільність цивілізаційного суспільства, – того, що ми звемо правовою державою і громадянським суспільством;

7) майже всі аспекти діяльності будь-якої партії пронизує ідейно-виховна функція. Сутність її полягає у справлянні ідейного впливу на своїх членів і прибічників, у пропаганді своїх цінностей, свого світосприйняття; партії намагаються виховувати політичне суспільство, пояснюючи і прощтовхуючи свою політику. Безсумнівно, метою парламентських політичних партій є завоювання максимального числа голосів. Але цей процес несе в собі і великий виховний зміст, тому що в ході виборчої кампанії партії складають політичну повістку дня, беруть участь у дискусіях. До того ж змагальні вибори штовхають людей до вивчення альтернатив. Виборчі кампанії – це також важливий засіб виховання у виборців розуміння того, які межі діяльності обраних у парламент депутатів, чого можна очікувати від уряду і чого не можна тощо. В цю функцію, безумовно, входить елемент виховання політичного реалізму;

8) політичні партії реалізують необхідну для демократичного здійснення державної влади комунікативну функцію. Вона полягає в установленні і підтримці ефективного зворотного зв'язку між правлячими верхами і суспільством в цілому в інтересах контролю над розвитком політичної ситуації і своєчасного реагування на її зміни. Тут велике значення мають засоби ма-

сової інформації, що контролюються партіями. Останні створюють також клуби, групи підтримки, молодіжні, жіночі, культурні, спортивні організації і громадські центри, проводять масові акції, підтримують постійні контакти з виборцями. Ці канали забезпечують уряд і партійне керівництво інформацією про стан у країні і стан громадської думки і дозволяють ефективно впливати на них.

Висновок. Політичні партії є одним із основних інститутів політичної системи. Як суб'єкти формування владних відносин вони великою мірою визначають характер і спрямування політичного процесу, стратегію і тактику боротьби за владу, політичну стабільність суспільства. Розвиток політичних партій, їхній громадянський статус і характер взаємодії з державою – найбільш істотні критерії оцінки природи існуючого в країні політичного режиму. Політичні партії – це особливий інститут політичної системи, який виконує тільки політичні функції.

ЛІТЕРАТУРА

1. Висоцький В. М. Політичні партії у процесі модернізації політичної системи України. *Південноукраїнський правничий часопис*. 2014. № 4. С. 3–6.
2. Горло Н. В. Політичні партії як суб'єкти політики іредентизму. *Науковий часопис НПУ імені М. П. Драгоманова. Серія 22: Політичні науки та методика викладання соціально-політичних дисциплін*. 2015. Вип. 17. С. 59–64.
3. Исаев Б. А. Теория партий и партийных систем: учебник для бакалавриата и магистратуры. 2-е изд., испр. и доп. Москва: Юрайт, 2017. 370 с.
4. Котляров И. В. Социология политических партий. Минск: Беларуская навука, 2011. 388 с.
5. Нікогосян О. О. Політичні партії як формальний інститут демократії в Україні. *Сучасне суспільство*. 2016. Вип. 1. С. 109–117.
6. Політичні партії: теорія та функціональні практики: навчальний посібник / О. В. Новакова, Г. С. Агафонова, А. С. Моїсеєва, П. А. Струнін. Луганськ: Вид-во СНУ ім. В. Даля, 2014. 300 с.
7. Черноіваненко А. В. Політичні партії: їх роль та функції у сучасних процесах державного будівництва в Україні. *Теорія та практика державного управління*. 2015. Вип. 3. С. 91–99.
8. Шведа Ю. Політичні партії України: виборчі партії чи виборчі проекти? *Вісник Львівського університету. Серія філософсько-політологічні студії*. 2013. Вип. 3. С. 176–180.
9. Contemporary Australian political party organisations / edited by Narelle Miragliotta, Anika Gauja and Rodney Smith. Clayton, Vic.: Monash University Publishing, 2015. xx, 263 p.
10. Dupré J.-F. Culture politics and linguistic recognition in Taiwan: ethnicity, national identity, and the party system. London; New York, NY: Routledge, 2017. xiii, 170 p.

11. Farrer B. Organizing for policy influence: comparing parties, interest groups, and direct action. New York, NY: Routledge, 2018. xii, 248 p.
12. Green J., Jennings W. The politics of competence : parties, public opinion and voters. Cambridge, United Kingdom: Cambridge University Press, 2017. xvii, 309 p.
13. Jacobs K., Spierings N. Social media, parties, and political inequalities. New York, NY: Palgrave Macmillan, 2016. x, 221 p.
14. Jahan R. Political parties in Bangladesh: challenges of democratization. Dhaka: Prothoma Prokashan in association with Centre for Policy Dialogue, 2015. xix, 211 p.
15. Madinier R. Islam and politics in Indonesia: the Masyumi Party between democracy and integralism / translated by Jeremy Desmond. Singapore: NUS Press, 2015. xx, 484 p.
16. Morgenstern S. Are politics local?: the two dimensions of party nationalization around the world. Cambridge, United Kingdom; New York, NY, USA: Cambridge University Press, 2017. xii, 299 p.
17. Party politics in Japan: political chaos and stalemate in the 21st century / edited by Ronald J. Hrebener and Akira Nakamura. London; New York, NY: Routledge, 2015. xvi, 208 p.
18. Political parties in Sri Lanka: change and continuity / edited by Amita Shastri and Jayadeva Uyangoda. New Delhi, India: Oxford University Press, 2018. xvi, 388 p.
19. The end of UMNO?: Essays on Malaysia's dominant party / editor: Bridget Welsh; foreword: Saifuddin Abdullah. Petaling Jaya, Malaysia: Strategic Information Research Development Centre, 2016. xxvi, 264 p.
20. The politics of party leadership: a cross-national perspective / edited by William Cross and Jean-Benoit Pilet. Oxford: Oxford University Press, 2015. xv, 199 p.
21. The presidentialization of political parties: organizations, institutions and leaders / edited by Gianluca Passarelli. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan, 2015. xxv, 300 p.
22. Tyulkina S. Militant democracy: undemocratic political parties and beyond. London: Routledge, Taylor & Francis Group, 2015. vi, 227 p.
23. Zeng J. The Chinese Communist Party's capacity to rule: ideology, legitimacy and party cohesion. Houndmills, Basingstoke, Hampshire; New York, NY: Palgrave Macmillan, 2016. xii, 237 p.
24. Ziegfeld A. Why regional parties?: clientelism, elites, and the Indian party system. New York, NY: Cambridge University Press, 2016. xix, 288 p.
25. Політологічний енциклопедичний словник / уклад.: [Л. М. Герасіна, В. Л. Погрібна, І. О. Поліщук та ін.]; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2015. 816 с.
26. Конституционное (государственное) право зарубежных стран: в 4 т. Тома 1–2. Часть общая: учебник / отв. ред. проф. Б. А. Страшун. 3-е изд., обновл. и дораб. Москва: Издательство БЕК, 2000. 784 с.
27. Новая философская энциклопедия: в 4 т. / Ин-т философии РАН; Нац. обществ.-науч. фонд; Предс. научно-ред. совета В. С. Степин. 2-е изд., испр. и допол. Москва: Мысль, 2010. Т. 1. 742 с. Т. 2. 636 с. Т. 3. 694 с. Т. 4. 736 с.

28. Мартов Л. Политические партии в России. Санкт-Петербург: Новый мир, 1906. 32 с.
29. Political parties and political development / edited by Joseph LaPalombara and Myron Weiner. Princeton, N. J.: Princeton University Press, 1966. vii, 487 p.
30. Perspectives on political parties: classic readings / edited by Susan E. Scarrow. New York: Palgrave MacMillan, 2002. xi, 264 p.
31. Constant M. B. de. De la doctrine politique qui peut réunir les partis en France. Paris: Chez Delaunay, libraire, galeries de bois, Palais-Royal, 1816. 43 p.
32. Weber M. Wirtschaft und Gesellschaft. 5. Auflage. Tübingen: Mohr Siebeck, 1972. 948 s.
33. Sartori G. Parties and party systems: a framework for analysis. Colchester, UK: ECPR Press, 2005. xxiv, 344 p.
34. Дюверже М. Политические партии: пер. с франц. Москва: Академический Проект, 2002. 560 с.
35. Політологія: підручник / М. П. Требін, Л. М. Герасіна, І. О. Поліщук та ін.; за ред. М. П. Требіна. Харків: Право, 2013. 416 с.
36. Теорія політики: підручник / В. М. Денісенко, В. С. Бліхар, М. П. Требін, Л. Я. Угрин та ін. Львів: Ліга-Прес, 2015. 668 с.
37. Katz R., Mair P. The ascendancy of the party in public office: party organizational change in twentieth-century democracies. *Political parties: old concepts and new challenges* / edited by Richard Gunther, José Ramón Montéro, and Juan J. Linz. Oxford; New York: Oxford University Press, 2002. P. 113–136.
38. Політична енциклопедія / редкол.: Ю. Левенець (голова), Ю. Шаповал (заст. голови) та ін. Київ: Парламентське видавництво, 2011. 808 с.
39. Барановський Ф. Партийна система України: необхідність оптимальності. *Віче*. 2004. № 7. С. 8–15.
40. Клімова Г. П. Політичні партії: сутність та функції. *Політична наука в епоху суспільних перетворень: потенціал і його реалізація: матеріали міжнародної науково-теоретичної конференції (XXV Харківські політологічні читання)*. Харків: ХАП, НУ «ЮАУ ім. Ярослава Мудрого», НДІ державного будівництва та місцевого самоврядування НАПрН України, 2012. С. 51–53.
41. Panebianco A. Political parties: organization and power / translated by Marc Silver. Cambridge, [England]; New York: Cambridge University Press, 1988. xviii, 318 p.

REFERENCES

1. Vysotskyi, V. M. (2014). Politychni partii u protsesi modernizatsii politychnoi systemy Ukrainy. *Pivdennoukrainskyi pravnychy chasopys – South Ukrainian legal magazine*, 4. 3–6 [in Ukrainian].
2. Horlo, N. V. (2015). Politychni partii yak subiekty polityky iredentyzmu. *Naukovyi chasopys NPU imeni M. P. Drahomanova. Serii 22: Politychni nauky ta metodyka vykladannia sotsialno-politychnykh dystsyplin – Scientific Journal of M. P. Drahomanov*

- NPU. Series 22: Political Sciences and Methods of Teaching Socio-Political Disciplines, issue 17, 59–64* [in Ukrainian].
3. Isaev, B. A. (2017). *Teoriya partiy i partiynyih sistem: uchebnik dlya bakalavriata i magistratury. 2-e izd., ispr. i dop.* Moskva: Yurayt [in Russian].
 4. Kotlyarov, I. V. (2011). *Sotsiologiya politicheskikh partiy.* Minsk: Belaruskaya navuka [in Russian].
 5. Nikohosian, O. O. (2016). *Politychni partii yak formalnyi instytut demokratii v Ukraini. Suchasne suspilstvo – Modern society, issue 1, 109–117* [in Ukrainian].
 6. Novakova, O. V., Ahafonova, H. S., Moiseieva, A. S. et al. (2014). *Politychni partii: teoriia ta funktsionalni praktyky: Navchalnyi posibnyk.* Luhansk: Vyd-vo SNU im. V. Dalia [in Ukrainian].
 7. Chernoiivanenko, A. V. (2015). *Politychni partii: yikh rol ta funktsii u suchasnykh protsesakh derzhavnoho budivnytstva v Ukraini. Teoriia ta praktyka derzhavnoho upravlinnia – Theory and practice of public administration, issue 3, 91–99* [in Ukrainian].
 8. Shveda, Yu. (2013). *Politychni partii Ukrainy: vyborchi partii chy vyborchi proekty? Visnyk Lvivskoho universytetu. Seriya filosofsko-politologichni studii – Bulletin of Lviv University. A series of philosophical and political studies, issue 3, 176–180* [in Ukrainian].
 9. Miragliotta, N., Gauja, A., Smith, R. eds. (2015). *Contemporary Australian political party organisations.* Clayton, Vic.: Monash University Publishing.
 10. Dupré, J.-F. (2017). *Culture politics and linguistic recognition in Taiwan : ethnicity, national identity, and the party system.* London; New York, NY : Routledge.
 11. Farrer, B. (2018). *Organizing for policy influence : comparing parties, interest groups, and direct action.* New York, NY: Routledge.
 12. Green, J., Jennings, W. (2017). *The politics of competence : parties, public opinion and voters.* Cambridge, United Kingdom : Cambridge University Press.
 13. Jacobs, K., Spierings, N. (2016). *Social media, parties, and political inequalities.* New York, NY : Palgrave Macmillan.
 14. Jahan, R. (2015). *Political parties in Bangladesh : challenges of democratization.* Dhaka : Prothoma Prokashan in association with Centre for Policy Dialogue.
 15. Madinier, R. (2015). *Islam and politics in Indonesia : the Masyumi Party between democracy and integralism / translated by Jeremy Desmond.* Singapore : NUS Press.
 16. Morgenstern, S. (2017). *Are politics local? : the two dimensions of party nationalization around the world.* Cambridge, United Kingdom ; New York, NY, USA : Cambridge University Press.
 17. Hrebenar, R. J., Nakamura, A. eds. (2015). *Party politics in Japan : political chaos and stalemate in the 21st century.* London ; New York, NY : Routledge.
 18. Shastri, A., Uyangoda, J. eds. (2018). *Political parties in Sri Lanka : change and continuity.* New Delhi, India: Oxford University Press.
 19. Welsh, B. ed. (2016). *The end of UMNO?: Essays on Malaysia's dominant party / foreword: Saifuddin Abdullah.* Petaling Jaya, Malaysia: Strategic Information Research Development Centre.

20. Cross, W., Pilet, J.-B. eds. (2015). *The politics of party leadership : a cross-national perspective*. Oxford: Oxford University Press.
21. Passarelli, G. ed. (2015). *The presidentialization of political parties : organizations, institutions and leaders*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire: Palgrave Macmillan.
22. Tyulkina, S. (2015). *Militant democracy: undemocratic political parties and beyond*. London : Routledge, Taylor & Francis Group.
23. Zeng, J. (2016). *The Chinese Communist Party's capacity to rule : ideology, legitimacy and party cohesion*. Houndmills, Basingstoke, Hampshire ; New York, NY : Palgrave Macmillan.
24. Ziegfeld, A. (2016). *Why regional parties? : clientelism, elites, and the Indian party system*. New York, NY : Cambridge University Press.
25. Trebin, M. ed. (2015). *Politolohichniy entsyklopedychnyi slovnyk / uklad.: [L. M. Herasina, V. L. Pohribna, I. O. Polishchuk ta in.]*. Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
26. Strashun, B. A. ed. (2000). *Konstitutsionnoe (gosudarstvennoe) pravo zarubezhnykh stran: Vols 4. Vols 1–2. Chast obschaya: Uchebnik. 3-e izd., obnovl. i dorab.* Moskva: Izdatelstvo BEK [in Russian].
27. *Novaya filosofskaya entsiklopediya: Vols 4 (2010) / In-t filosofii RAN; Nats. obschestv.-nauch. fond; Preds. nauchno-red. sojeta V. S. Stepin. 2-e izd., ispr. i dopol.* Moskva: Myisl [in Russian].
28. Martov, L. (1906). *Politicheskie partii v Rossii*. Sankt-Peterburg: Novyy mir [in Russian].
29. LaPalombara, J., Weiner, M. eds. (1966). *Political parties and political development*. Princeton, N. J.: Princeton University Press.
30. Scarrow, S. E. ed. (2002). *Perspectives on political parties: classic readings*. New York: Palgrave MacMillan.
31. Constant, M. B. de. (1816). *De la doctrine politique qui peut réunir les partis en France*. Paris: Chez Delaunay, libraire, galleries de bois, Palais-Royal.
32. Weber, M. (1972). *Wirtschaft und Gesellschaft. 5. Auflage*. Tübingen: Mohr Siebeck.
33. Sartori, G. (2005). *Parties and party systems: a framework for analysis*. Colchester, UK: ECPR Press.
34. Dyuverzhe, M. (2002). *Politicheskie partii / Per. s frants.* Moskva: Akademicheskii Proekt [in Russian].
35. Trebin, M. ed. (2013). *Politolohiia: pidruchnyk / M. P. Trebin, L. M. Herasina, I. O. Polishchuk ta in.* Kharkiv: Pravo [in Ukrainian].
36. *Teoriia polityky: pidruchnyk (2015) / Denisenko V. M., Blikhar V. S., Trebin M. P., Uhryn L. Ia. ta in.* Lviv: Liha-Pres [in Ukrainian].
37. Katz, R., Mair, P. (2002). *The ascendancy of the party in public office: party organizational change in twentieth-century democracies. Political parties: old concepts and new challenges / edited by Richard Gunther, José Ramón Montéro, and Juan J. Linz.* Oxford; New York: Oxford University Press, 113–36.
38. *Politychna entsyklopediia (2011) / Redkol.: Yu. Levenets (holova), Yu. Shapoval (zast. holovy) ta in.* Kyiv: Parlamentske vydavnytstvo [in Ukrainian].

39. Baranovskyi, F. (2004). Partiina systema Ukrainy: neobkhidnist optymalnosti. *Viche – Veche*, 7, 8-15 [in Ukrainian].
40. Klimova, G. P. (2012). Politychni partii: sutnist ta funktsii. *Politychna nauka v epokhu suspilnykh peretvoren: potentsial i yoho realizatsiia*: proceedings of the scientific and theoretical international conference (XXV Kharkivski politolohichni chytannia). Kharkiv: KhAP, NU «NUA im. Yaroslava Mudroho», NDI derzhavnoho budivnytstva ta mistsevoho samovriaduvannia NAPrN Ukrainy, 51-53 [in Ukrainian].
41. Panebianco, A. (1988). *Political parties: organization and power* / translated by Marc Silver. Cambridge, [England]; New York : Cambridge University Press.

Климова Галина Павловна, доктор философских наук, профессор, профессор кафедры социологии и политологии Национального юридического университета имени Ярослава Мудрого, г. Харьков, Украина

ГЕНЕЗИС И ФУНКЦИОНАЛЬНЫЕ ОСОБЕННОСТИ ПОЛИТИЧЕСКИХ ПАРТИЙ

В статье анализируется сущность понятия «политическая партия» в философском, юридическом и политологическом контексте. Рассматриваются исторические условия и механизм возникновения и развития политических партий. Проанализированы основные типы регенерации политических партий. Особое внимание уделено исследованию функциональной системы политических партий.

Ключевые слова: политическая партия, политические институты, многопартийность, регенерация партий, функции политических партий.

Klimova Galina Pavlivna, Doctor of Philosophical Sciences, Professor, Professor of the Department of Sociology and Political Science, Yaroslav the Wise National Law University, Kharkiv, Ukraine

GENESIS AND FUNCTIONAL FEATURES OF POLITICAL PARTIES

Problem setting. *In societies with diverse structured interests, there is a need for stable communication channels between civil society and government institutions. These channels are formed through the activities of pressure groups, lobbyists, and especially political parties.*

Recent research and publications analysis. *The scientific literature discusses widely the problems of political parties. They are at the center of attention of well-known scholars (L. I. Adachis, O. Yu. Boyko, L. M. Dunaev, J.-F. Dupré, B. Farrer, A. Gauja, J. Green, K. Jacobs, R. Jahan, W. Jennings, B. A. Isaev, R. Madinier, N. Miragliotta, A. I. Pashuk,*

M. V. Primush, O. I. Semkiv, V. M. Skrypinyuk, R. Smith, N. Spierings, O. S. Statsenko, G. M. Svita, etc.).

Paper objective. *The article analyzes the essence of a political party in a philosophical, legal and political context. The article aims to provide a theoretical and methodological analysis of the concept of «political party», to consider the historical conditions and mechanism of the emergence and development of political parties, to analyze their functional system.*

Paper main body. *What is a political party in the modern sense? Lawyers believe that «a political party is an active and organized part of a society that is united by common interests, goals or ideals and tries to seize state power or significantly influence its implementation». Philosophers see in political parties «the main organizational forms of the associative political life of society, which represent interests, views, cultural accounting, the social situation of various layers and social groups of the social whole». Often, political scientists find out the party as a «specialized, organizationally organized group that combines the most active adherents of those or other purposes (ideologies, leaders) and serves to fight for the seizure and use of political power». For this, the party must become a ruling, that is, to take a position in the political system that enables to determine the policy of the state.*

In the scientific literature, the first regeneration of parties is usually called «created from the inside». This means that they were formed within the parliament by factions formed on the basis of common interests. The classic examples of such formations are the conservative parties of Scandinavia and Great Britain. Historically, such parties performed the representation of traditional elites – the court nobility, the aristocracy. Initially created on an informal basis, they felt the need to expand the electoral base when the transition to universal suffrage began to take place. This was implemented, and in the period from 1900 to 1990, the Conservative Party of Great Britain, for example, ruled the country (either one or coalition) altogether for 60 years. The second regeneration of parties is called «created from the outside». They arose due to the demands of parliamentary representation by those social groups, which were firstly excluded or insufficiently represented in parliament. The most striking example of this kind of parties is the workers' and socialist parties, which were everywhere created on the verge of the XIX–XX centuries. Later, outside the walls of parliaments, communist and nationalist parties were created, which demanded no reforms, but the complete destruction of the socio-political system that existed. In our time, the «green» party, which is immensely popular among young people and well-educated people, also arises without the participation of parliaments.

Functions of political parties – the essence of the main aspects or directions of their activities, which are determined by the goals and tasks that face them. Among these functions, the following are usually singled out: 1) the initial function of the party, which characterizes its connection with certain social strata and classes, is the function of representation of interests; 2) the central point of the activities of any political party – the development of a policy course aimed at solving problems existing in society; 3) the function of recruiting new members, educating activists, mobilizing voters in support of party

candidates; in the literature it is indicated that political parties are, for the most part, objects of strong emotional attachment or rejection; 4) the function of the party's participation in the formation and control of the activities of state authorities; parties serve as the main mechanism through which candidates for public office at all levels are trained and selected; 5) the presence of political parties, their participation in elections of state bodies allows peaceful resolution of social conflicts; 6) in the conditions of formation or strengthening of statehood, political parties often perform the function of national integration; 7) almost all aspects of the activities of any party permeate the ideological and educational function; 8) political parties realize the communicative function necessary for the democratic exercise of state power.

Conclusions of the research. Political parties are one of the main institutions of the political system. As subjects of the formation of power relations, they largely determine the nature and direction of the political process, strategy and tactics of the struggle for power, political stability of society.

Keywords: political party, political institutions, multi-party system, party regeneration, functions of political parties.

